

Beteckning: Rel D 13:H01

Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap

En droppe av musik
Under 1920-talet i Svenska kyrkan

Malin Ungh
Februari 2002

D-uppsats, 10 poäng
Religionsvetenskap

Religionsvetenskap D
Handledare: Jari Ristiniemi

Högskolan i Gävle
HS-Institutionen
Religionsvetenskap D
D-uppsats 10p
HT 2001

EN DROPPE AV MUSIK

Under 1920-talet i Svenska kyrkan

Innehållsförteckning

1. Bakgrund.....	2
2. Inledning	2
3. Syfte och metod.....	4
4. Sverige ca 1800-1930	5
4.1 Ideologier	7
4.1.1 Liberalism.....	8
4.1.1.1 Liberal teologi	9
4.1.2 Konservatism.....	9
4.1.3 Reformistisk Socialism	10
4.1.4 Nationalism	10
4.2 Rörelser	11
4.2.1 Väckelserörelser	11
4.2.2 Nykterhetsrörelser	11
4.2.3 Arbetarrörelser	12
4.3 Sammanfattning	13
5. Analys av psalmer utifrån den samhälleliga kontexten.....	13
6. Diskussion	20
6.1 Sammanfattning	22
7. Källförteckning.....	23

1. Bakgrund

Musiken lyfter min själ, får mig att drömma, glömma, fantisera, gråta, le och ger mig glädje. Musik har en tendens att påverka medvetet eller omedvetet i positiva eller negativa riktningar.

Musiken tränger in, finns där. Tonerna klingar, texten dansar genom luften, smeker hjärtat. Musik ger en direkt reaktion i det inre själslivet.

Musik i alla dess former finns i mitt liv, så kanske även i ditt. Den har tagit plats redan från början. Musiken finns med nästan överallt, i hemmet, bilen, arbetsplatsen, affären och i kyrkan. Kyrkan och musiken ger mig tankar så som orgel, kör och psalm. Tankar som vackert, värme och glädje. Tankar som tråkigt, svårt och konservativt. Musiken finns där, integrerad, i mitt liv och aldrig skulle jag vilja att den försvann.

Många gånger har jag upplevt psalmerna varit svåra, tråkiga och konservativa. Finner ingen glädje i att sjunga dem, så som jag kan finna i frikyrklig sång. Förstår inte alla gånger varför man sjunger de psalmer man gör i dagens Svenska kyrkan. Kanske kan det bero på att jag inte är kristen?!

Kan inte låta bli att fundera över hur det var förr. Vilka psalmer sjöng man då, varför sjöng man dem och kan valet av psalmer varit påverkat av den samhälleliga kontexten?

Efter att detta slagit rot i mitt tankesystem och jag visste att en D-uppsats låg framför mig såg jag i att välja ämne, kyrkomusik av något slag. Svårigheten låg i att avgränsa mig och välja ut något specifikt att skriva om. Tillslut blev det psalmer, att analysera dem utifrån det samtida samhället, se om det finns några samband där emellan. En annan svårighet var att välja ut den tidsperiod jag skulle utgå ifrån, men kom tillslut fram till 1920-talet. För att kunna avgränsa ämnesområdet har jag valt att endast analysera texterna, utan hänsyn till textförfattare och dessas bakgrund och utan att analysera själva musiken.

Denna uppsats har kommit tillstånd tack vare människor som hjälpt mig i mitt arbete och dem vill jag tacka. Dels personalen på Bollnäs stadsbibliotek. De människor jag ringt till och som tagit sig tid till att tala med mig, då tänker jag främst på Per-Olov Nisser. Jag vill även tacka Bollnäs kyrka för utlåning av psalmbok med innehållande av 1921 års psalmtillägg. Sist men inte minst skall så även mina två handledare tackas för att de hjälpt mig genom denna uppsats; Jari Ristiniemi och Olle Sundqvist. Tack!

2. Inledning

Under tiden 1610-1720 hade adeln den centrala makten i Sverige och deras författnings ideologi var *monarchia mixta*, d v s blandad monarki med maktfördelning mellan riksrådet och kungen. Den ideologiska kontrollen utövades genom kyrkan, "kyrkans roll som förmedlare av statens ideologi blev allt viktigare".¹ Tiden mellan 1720-1815 ifrågasattes ståndsriksdagen som politisk form och tankar om en representativ församling utan ståndsgränser fanns. Borgerliga ideal gick framåt, inte de adliga, och den sociala skillnaden ökade i städerna. Under den här tiden kan man se förliberala tankegångar så som, sparsamhet med statsmedel och en försiktig liberalisering skulle nu istället för regleringar skapa ekonomisk tillväxt. 1720 års regeringsform innebar att kungen nu endast var rådets ordförande och två grupper kom att bli gällande, så kallade "hattar" och "mössor". Under 1700-

---

¹ Gustafsson, H. (1997), s.129

talet fanns ingen, enligt Gustafsson, politisk process i formell mening. 1809 kom en ny regeringsform vilken innebar en maktfördelning mellan kung och riksdag.²

De psalmer som givits ut fram till 20-talet är, 1543 års psalmbok, 1695 års psalmbok och 1819 års psalmbok. Den sist nämnda har Håkan Möller skrivit en avhandling om, "Den wallinska psalmen" och då riktat in sig på Wallins psalmer. Denna psalmbok har även kallats den wallinska psalmboken och det finns annat forskat kring denna psalmbok.

Efter det att tiden gick fanns det flera som ansåg att 1819-års psalmbok måste förnyas, men man var inte eniga om det skulle ske genom ett tillägg eller ändring av boken. I och med detta skedde inga ändringar eller förändringar. Istället fanns det de personer, enskilda, som tog initiativ till att skriva förslag för att kunna lösa denna fråga. En kyrkoherde vid efternamn Evers gav 1902 ut ett förslag till en omarbetad psalmbok. Hans förslag var att utesluta 44 psalmer ur den Wallinska psalmboken och lade istället till 184 nya psalmer, vilka han plockat från de tidigare officiella förslagen.

Vid 1903 års kyrkomöte anhöll, en Ullman, att tilläggsförslaget från Evers skulle tillsvidare få användas. Man beslöt tillslut att en omarbetning av hela psalmboken skulle anhållas, så också att man skulle utarbeta ett tillägg. Konungen som man anhöll hos lät hela saken vila. Vid kyrkomöte 1908 tillsattes en psalmbokskommitté och fick direktiv om att omarbetningen skulle ske med varsamhet och ersätta "de psalmer som voro matta och andefattiga utgallrades och ersattes med bättre".³ De psalmer som man hade kvar skulle så långt som möjligt behålla sina gamla nummer, de äldre uttrycken och orden skulle finnas kvar om de var karakteristiska och om man förstod dem.

1911, 1914, 1917 och 1920 kom nya psalmboksförslag. Tiden däremellan och under den tid man väntade på resultat från utredningen talades det inte mycket om psalmboksfrågan. Efter kyrkomötet 1915 biföll kungen en revision av psalmboksförslaget till en nämnd som skulle utarbeta förslag till ny psalmbok. 1917 kom så ett nytt förslag vilket innehöll 550 psalmer där man hade uteslutit 65 psalmer från 1819 och 115 tillkommit, men 1918 yrkade man att psalmboksförslaget skulle omarbetas.⁴

Man önskade en psalmbok som kunde tillmötesgå dåtidens människa och hennes religiösa behov. Man ansåg att tidens starkare vändning åt intellektet, tekniska och ekonomiska arbete hade löst upp den religiösa trons grundval och bytt ut personlighetslivet mot massorganisation. Flera olika människor yttrade sig angående psalmboksfrågan, en av dem som var involverad var Nathan Söderblom som själv önskade att psalmboken skulle innehålla material från väckelsens sång, men ansåg samtidigt att det som tillägg var klen. Det fanns även de som ansåg att de unga människorna under den här tiden försökte komma fram till en verklighetstrogen syn på livet och att man då måste lämna de gångna tiders romantik som under denna tid tankemässigt ansågs vara främmande och överklig.

Man tillsatte en kommitté för att arbeta fram ett tillägg till 1819-års psalmbok, vilket var någonting nytt i psalmboksrevisionens historia. Man började sitt arbete 1919 med N. Söderblom som ordförande. Tydligt skall det ha funnits krav på att tillägget skulle tillmötesgå kravet på folklig andlig sång av anglosaxiskt härkomst och från väckelserörelserna. Enligt Arvastson skall Beskows och Liedgrens bidrag ha representerat en psalmdiktning, som tog hänsyn till aktuella nutidsproblem och till den moderna människans religiösa frågeställning.

---

² Gustafsson, H. (1997), s.100-151

³ Helander, D. (1946), s.152

⁴ Ibid, s.147-162

De fanns de som ansåg att detta tillägg inte skulle vara avslutande för psalmboksarbete utan att man skulle vara öppen för ytterligare revision. Psalmbokstillägget 1921 sågs som provisoriskt och man fortsatte att diskutera och arbeta på en ny psalmbok.⁵

På 1925 års kyrkomöte tog man ännu en gång upp psalmboksfrågan och man konstaterade då också att det nya tillägget mötts positivt, men att man trots detta önskade en enhetlig psalmbok.⁶

3. Syfte och metod

Syfte med uppsatsen är att försöka se om valet av psalmer/psalmtexter under 20-talet hade något eller några samband med den samhälleliga kontexten.

Min tes blir då; Att textmassan i 1921 års psalmtillägg hade samband med den samhälleliga kontexten.

Den metod jag valt att använda mig av är den deskriptiva och analys.

Om man ser till den forskning som funnits runt det aktuella området som det här arbetet berör har jag inte funnit något eller någon som berör analysering av psalmtexter utifrån den samhälleliga kontexten. Möjligt är att det finns, men att jag då inte funnit det, trots ideliga telefonsamtal till olika "kännare" inom området psalmer, hymnologi, letande på Internet och otaliga samtal med bibliotekspersonal. Dock finns arbeten om psalmer, psalmförfattare osv.

Jag har i stället fått förlita mig på litteratur som berör den aktuella tidsperioden, då främst historieböcker, 1921-års psalmtilläggs texter och mitt eget förnuft.

Som jag tidigare skrivit har jag begränsat mitt område till att analysera psalmtexter utifrån 1921-års psalmtillägg, jag har dock inte valt ut några specifika psalmer utan tittat på tillägget som helhet och utifrån det tagit ut aktuella textavsnitt för analys. Jag har analyserat textavsnitten utan att ta hänsyn till textförfattare, musik och under vilken tid de är skrivna. Jag har valt ut fyra kategorier utifrån ideologier som nedan tas upp. Temana är *gemenskap*, *protest*, *mål/mening* och till sist *frihet*. Utifrån dessa fyra kategorier analyserar jag psalmtexterna vilket jag tidigare inte har någon erfarenhet av.

För att ni skall kunna följa mitt arbete har jag lagt upp det på följande sätt. Nedan kan ni följa Sveriges historia från ca 1800-1930. Därefter följer korta beskrivningar av olika ideologier och rörelser som är aktuella för den här studien. För att man skall kunna förstå sammanhanget kommer en kort sammanfattning av ideologierna och rörelser som slutdel i kapitel fyra.

Efter detta kommer kärnan i studien, analys av psalmtexter i 1921-års tillägg utifrån den samhälleliga kontexten. Från det området kommer diskussion där slutsatser utifrån det ovanstående arbete kommer att diskuteras. Sist men inte minst kommer en källförteckning.

Jag vill poängtera att jag anser att denna studie inte skall ses som något definitivt och absolut, utan snarare väcka intresse hos andra och få dem vilja fördjupa sig inom och vidareutveckla detta område.

---

⁵ Arvastson, A. (1959), s.71-161

⁶ Helander, D. (1946), s.186

4. Sverige ca 1800-1930

Tiden före och under 1920-talet var en tid i förändring. En stor emigration ägde rum, industrin fick en snabb utveckling. Människor flyttade från landet in till staden, folkrörelser och väckelserörelser uppstod, så som Nykterhetsrörelsen och Baptisterna, så också fackföreningar.

1809 års regeringsform kom till utifrån att ständerna ansåg att det kungliga väldet var roten till motgångarna i Ryska kriget. Den nya regeringsformen innebar bland annat att kungen utsåg statsråd, utnämnde alla högre tjänstemän, utfärdade administrativa och ekonomiska förordningar. Riksdagen delade lagstiftningsmakten med kungen och fick kontroll över riksbanken. Högsta domstolens verksamhet var nu skild från regeringsmakten och domarna var i praktiken oavsättliga. Men på 1820-talet kom denna regeringsform att få motstånd från liberalt håll, man såg att ofrälse inte alls var representerade medan andra grupper var kraftigt överrepresenterade och denna organisation var lätt att manipulera från kungens sida.⁷

Under tiden 1815-1870 spreds de liberala idéerna och samhället skakades av de borgerligas frammarsch, men fortfarande hade kungen en stark makt. Man uttryckte sina ideologier i olika former och de olika ideologiska idéerna var alltifrån religiösa väckelser, nationalism till liberala politiska krav. 1866 ersattes ståndsriksdagen i Sverige till ett modernt parlament. Under den här tiden genomfördes formell kommunalt självstyre och kom att kallas kommunstämma. Man började också avveckla det gamla ekonomiska systemet. När det gamla samhället började brytas ned och ett nytt började ta form då bröts också de gamla kollektiva identitetsgrunderna. De nya kunde yttra sig i form av olika religiösa idéer och former. Under 1870-1914 växte industrin fram, vilket medförde ny ekonomi, sociala grupper, organisationsformer och politik. Kampen på det ideologiska planet låg mellan konservativa och modernister. Under 1880-talet fick den socialistiska arbetarrörelsen sitt genombrott.

Efter det att man infört tvåkammarsriksdag stod man till en början fortfarande utanför de olika partierna, man slöt sig samman efter ställningstagande i frågor. Dock var lantmannapartiet en stark kraft i andra kammaren, vilka bestod till största del av hemmansägare och mindre godsägare, medan första kammaren dominerades av konservativa ämbetsmän och stora jordägare. Under den här tiden kom krav på författningsreform med utökad rösträtt från kvinnor, liberaler och socialdemokrater.⁸

Under 1800-talet skedde en del förändringar för kvinnor och kvinnorörelsen hade sin grund i det ökade kvinnliga deltagande i förvärvslivet. Fredrika Bremerförbundet, som bildades 1884, var det mest betydelsefulla. Under den här tiden kom reformer för den ogifta kvinnan, bland annat; lika arvsrätt på landsbygden, lika rättigheter att driva hantverks- och fabriksrörelser, detaljhandel, grosshandel. Möjlighet att bli myndighetsförklarad från 25 års ålder, 1884 blev de automatiskt myndiga vid 21 års ålder. De hade rätt att ta studentexamen och läsa vid universitetet från 1870. Rösträtt vid kommunala och landstingskommunala val från 1862 och 1884 fritt val av make.⁹

I början av 1900-talet mättes makt och inflytande i Sverige i pengar och jordäggande. Åtta procent av svenskarna hade rösträtt. Utveckling av elektrifiering ägde rum i början av seklet. Genom folkrörelser och föreningsliv kunde nu många kämpa för politiska reformer på egna villkor. Under den här tiden hade fortfarande prästerna inflytande på den breda massan vad gällde sättet att tänka.¹⁰

⁷ Svanberg, M. (2001), texthäfte, s. 32-33

⁸ Gustafsson, H. (1997), s. 159-205

⁹ Svanberg, M. (2001), texthäfte, s.31

¹⁰ Himmelstedt, B. (1999), s.6-8

Under åren 1902-1905 hade unionskrisen mellan Sverige och Norge huvudrollen. En annan fråga man behandlade var rösträtt, som gång efter annan väcktes i riksdagen bland annat åren 1900, 1902 och 1905. 1905 kom slutligen ett resultat i unionskrisen, en upplösning av den och Norge stod nu på egna ben.¹¹

1907 bestämde man att alla män över 24 år skulle få rätt att rösta i val till andra kammaren, vilket blev lag 1909. Samma år som detta blev lag ägde en storstrejken rum i Sverige. I vilken arbetsgi- varna lyckades för en tid stoppa fackföreningsrörelsen frammarsch. Arbetarsidan led nederlag och många arbetare svartlistades och tvingades att emigrera till USA.

Människorna bodde trångt, spädbarnsdödligheten var hög och tbc klassades som en folksjukdom. Kommunikationerna förbättrades, då främst genom tåg, men också genom rikstelefon, cyklar och det fanns de som hade bilar, främst rika. Inom borgerligheten kunde man bland annat se att patriotism fanns.¹²

På 1910-talet etablerade sig arbetarrörelsen som en stark kraft. I den tog man ställning antingen för den revolutionära socialism som bolsjevikerna tillämpat, vilken många ansåg vara den ursprungliga socialismen, eller så följde man den parlamentariskt demokratiska linjen. Rörelsen kom att klyvas i och med denna fråga. Där socialdemokrater kom att dras till den reformistiska delen, medan kom- munisterna blev medlemmar i en striktare organisation.¹³

1910 kom också en lag som bland annat förbjöd försäljning av kondomer till svenskar, man var rädd för att en oönskad folkminskning skulle ske. 1913 kom ännu en lag, då om folkpension och 1914 var synen på försvaret en het fråga i svensk inrikespolitik. Man kom också att mobilisera för- svaret, man skulle försvara fosterlandet, men man undgick att prövas i strid.

I och med den ubåtsblockad som ägde rum skars Sveriges handelsförbindelser av vilket ledde till ransoneringskort, kålrötter och surrogatrecept, så också brödransonering och hunger. Detta kom att leda till hungerskravaller samtidigt som spanska sjukan, en influensa, kom till Sverige. Statsminis- ter Hammarskjöld tvingades avgå då han blivit symbol för borgerligt styre som inte brydde sig om småfolkets nöd.¹⁴

1917 bildades ett vänstersocialistiskt parti, då ett antal socialdemokratiska riksdagsmän utträdde ur sitt parti då partiledningen försökte att tysta dem. De bildade ett nytt parti som kom att heta "Sver- ges socialdemokratiska vänsterparti". Detta nya parti krävde republik, jordreform och socialisering. Man vände sig mot den maktkoncentration som man ansåg hade funnits i moderpartiet. 1921 sprack partiet och majoriteten av partiet tog namnet "Sverges kommunistiska parti". Minoriteten fortsatte ett tag under det gamla namnet, men återvände 1923 till det socialdemokratiska moderpartiet.¹⁵

1917 fick socialdemokraterna framgång vid valet och liberal-socialdemokratisk koalitionsregering tillträdde. Man hade en gemensam fråga som båda strävade och arbetade för, den allmänna rösträt- ten. Detta kan ses som att parlamentarismen tillslut blev etablerad i Sverige. 1918 var det oro ute i Europa och i Sverige reste man krav så som exv att första kammaren och monarkin skulle avskaf- fas. En kompromiss ägde rum som gav manlig och kvinnlig allmän rösträtt till riksdag och kommu-

---

¹¹ Carlsson, S. & Rosén, J. (1980), s.445

¹² Himmelstedt, B. (1999), s.8-22

¹³ Gustafsson, H. (1997), s.220

¹⁴ Himmelstedt, B. (1999), s.22-27

¹⁵ Norborg, L-A. (1993), s. 112-115

ner, till högerens och Kungens förtret vilka länge varit mot den allmänna rösträtten och regeringens ansvarighet inför parlamentet.¹⁶

Efter det att man fått igenom förslaget om att all offentlig makt skulle utgå från folket fanns nu starka band som förenade liberaler och socialdemokrater. Efter detta genomförts kom nya problem upp som inte förenade dessa två partier, då framförallt arbetsmarknads- och fördelningsfrågor.¹⁷

Vid 1920-talets början hade Sverige etablerat en borgerlig demokrati med allmän rösträtt och parlamentarism. I samhället skedde ekonomiska och sociala omstruktureringar, och ekonomiska kriser gav spänningar.¹⁸ Under 1921-1922 befann sig Sverige i en övergående depression, där arbetslösheten gick upp till 27% av fackföreningarnas medlemmar. Trots att Sverige återhämtade sig under den senare delen av 20-talet var arbetslösheten fortfarande hög bland dessa medlemmar, ca 10-12%.¹⁹ Efter en period av kris i början 20-talet följdes det av optimism, expansion och spekulationer under den senare delen av 20-talet.²⁰

1921 sammanslogs bondeförbundet och jordbrukarnas riksförbund till ett bondeförbund. Under 20-talet var partiet ett rent intresseparti. Ideologiskt var de konservativa, hade misstro mot industri i stor skala. Man hade även motvilja mot socialism och fackföreningsrörelser.

Kulturklimatet präglades av pacifistiska stämningar. Detta kan man bland annat se genom det eumeniska mötet som ägde rum 1925 i Stockholm efter initiativ av Nathan Söderblom och nedrustning. Under 1920-talet hade Sverige ett så kallat parallellskolesystem, vilket var byggt på social segregation. Man hade 6-årig folkskola, för folkets barn och en lärdomsskola som förberedde för kvalificerade yrken där ofta barn till välutbildade föräldrar rekryterades. Genom 1927 års skolreform fick flickor tillträde till de statliga gymnasierna och det inrättades också särskilda flickskoleverk.²¹

1928 kom det välkända ordet "folkhemmet" att vara ett ledmotiv inom socialdemokratiska partiet en tid framöver. Den som myntade detta ord var Per Albin Hansson. Man framställde denna politik som en strävan efter att bryta ned de gränser som fanns i samhället och därigenom skapa ett gott hem för alla. Det markerade ett brott med socialhjälpstaten och en övergång till välfärdsstaten, där åtgärder inte sågs som allmosor utan en rättighet.²²

4.1 Ideologier

Ordet ideologi började man använda först under franska revolutionen. Begreppet då som nu skulle vara vägledande för själva handlingen, politiska och då vara en samling principer.²³

Även olika partier bildades och olika ideologier flödade. De ideologier som var bland de främsta under 1900-talets början var; konservatism, liberalism och socialism. Men också nationalismen och feminismen fanns där så även andra ideologier.

---

¹⁶ Gustafsson, H. (1997), s. 216

¹⁷ Norborg, L-A. (1993), s. 183

¹⁸ Gustafsson, H. (1997), s. 215-225

¹⁹ Norborg, L-A. (1993), s. 64-70

²⁰ Gustafsson, H. (1997), s. 215-225

²¹ Norborg, L-A. (1993), s. 112-190

²² Gustafsson, H. (1997), s.228-229

²³ Larsson, R. (1997), s.7

Feminism har funnits i olika former sedan 1700-talet. Den har kämpat för kvinnans sociala och politiska frigörelse. Suffragetterna i England kämpade hårt för kvinnans rättigheter. En annan kvinna var Wollstone som ville nå ett "könsjämligt samhälle" genom lika uppfostran och utbildning för pojkar och flickor. Under 1800-talet fanns feministiska författare inom politiska riktningar. J.S Mill ansåg att genom att utesluta kvinnor gick samhället miste om 50% av den kapacitet som man kunde använda för samhällets förbättring. Andra krav har förekommit så som jämlikhets- och frigörelsekrav, man har ansett att könsrollerna är produkter av miljön mm.²⁴

Utifrån dessa, konservatism, liberalism, nationalism och socialism, kommer textmassan i 1921 års psalmbokstillägg att analyseras. Se om något stoff från de fyra ideologierna återfinns i psalmerna. Nedan följer en kort beskrivning av de fyra ovanstående nämnda ideologierna. Information om dem är hämtat ur boken *Politiska ideologier i vår tid*, skriven av Reidar Larsson (1997).

En femte form av en slags ideologi som också kommer att tas upp nedan, men inte ingå som analysinstrument, är *liberal teologi*, vilket är av vikt då man under den ovanstående perioden var influerad av denna inom de teologiska kretsarna och vilken kan ha haft en betydande roll för val av psalmer. Information om den liberala teologin kommer från Per Erik Perssons (1971) bok *Att tolka Gud i dag, debattlinjer i aktuell teologi*.

4.1.1 Liberalism

I början av 1800-talet gick de liberalistiska visionerna isär. Efter franska revolutionen ansåg liberalerna att de metoder som man använt sig av, främst de revolutionära, inte var bra och man förkastade dem som politisk metod. Man ansåg nu att ett konstitutionellt styrelseskick var bättre som politiskt mål. Man ansåg att det skulle ge, "politisk frihet och individuell handlingsfrihet".²⁵ Under den här tiden talade man om rösträtt och liberalerna ansåg att de som hade de kvalifikationer som politik krävde skulle ha rösträtt. Under 1860-70 kom denna tanke att ändras, man talade nu om den allmänna rösträtten, men fortfarande fanns det de som var skeptiska. Skeptisk eftersom så många fortfarande inte var läskunnig och inte kunde just något om politik, men att det skulle kunna ändras genom så kallad "allmän folkbildning".²⁶ Trots detta kom de att bli en av de ledande partierna för rösträtt.

I början av 1900-talet började liberalernas syn på den ekonomiska politiken att förändras. Man kom nu att acceptera och ha förståelse för bland annat fackföreningar, progressiv beskattning och offentliga socialförsäkringar, det kallas för socialliberalism och kom att vara den dominerande riktningen inom liberalismen under 1900-talet.

Man ansåg att varje enskild individ skulle ha ansvar för sin välfärd och på så vis skulle det största materiella välståndet uppnås för de flesta människor. Man trodde också på att nytta eller lycka är det varje individ strävar efter och att gränsen för strävandet utgörs av andra människors strävanden. Man menade att den egna strävan inte fick gå ut över någon annans nytta och lycka. Vad som är nytta och inte, skulle avgöras av majoriteten. Man har alltså trott att den enskilde vet sitt eget bästa och kan bedöma intressen och väga olika alternativ gentemot varandra.

Liberalerna var tidigt ute med att ha krav på männen och kvinnornas lika rättigheter, både det politiska och sociala. Behandling av jämlikhet mellan människor innebär inte alltid att man skall be-

---

²⁴ Ibid, s.138-140

²⁵ Ibid, s.23

²⁶ Ibid, s.24

handla alla lika. Denna ideologi uppstod genom att man ville befria människan från den förtryckande staten. Man ville göra en "politisk marknad"²⁷ där varje människa skulle kunna få göra sig hörd och medlet för detta skulle vara den allmänna rösträtten.

Man började under 1900-talet kämpa för sociala reformer. I sitt sköte vid 1700-talet hade man en framstegstro och utvecklingsoptimism. "Det nya tänkandet, naturvetenskap och samhällsvetenskap skulle materiellt, andligt och politiskt föra mänskligheten mot fullkomningen",²⁸ men under 1900-talet tycks det ha varit svårare att bevara detta.²⁹

4.1.1.1 Liberal teologi

Inom den liberala teologin ställdes den historisk-kritiska utforskningen av bibeln i centrum för det teologiska arbetet. Man försökte frigöra sig från den traditionella bilden av den ursprungliga Jesus-bilden. Man försökte genom historisk forskning komma tillbaka till vad man kallade "den historiske Jesus" och "Jesus liv". Man försökte också få vad man ansåg vara urkristendomen så nära nuet som möjligt. Arbetssättet inom den liberala exegetiken var att ta död på dogmatiska drag i texterna och delar av det bibliska stoffet som man inte ansåg stämma överrens med det man uppfattade som det centrala och avgörande. I arbetet fanns också ett kritiskt tänkande kring de problem som fanns kring historiken. Genom historisk metod försökte man ta bort senare tillägg och omformningar, allt för att få fram en "historisk" kärna och den "historiska Jesus". Huvudkälla för den liberala teologin var evangelierna.

Inom denna genre av teologi kom olika resultat fram. En av dem var att man genom intryck av Jesu person för människan till personlig tro, då om detta skedde som det gör genom den historiska forskningen. En annan uppfattning bland vissa liberala teologer innehöll evangelierna, Jesus förkunnelse om Guds rike, om Gud som fader, kärleksbudet och människans absoluta värde. Man menade också att Jesus ursprungliga lära skulle finnas i centrum.

Genomgående antog man att kärnan i evangelierna gick tillbaka på Jesus själv. Denna kärna bestod av en del religiösa och etiska grundtankar, vilket man kan se stämma överrens med 1800-talets människors syn på medmänniskor och de kulturella värderingarna. Inom den liberala teologin framstår Jesus som vishetsläraren, en förebild av en humanitetsideal som var upphöjt.³⁰

4.1.2 Konservatism

Här såg man staten som en kropp, där stånden var de olika delarna, vilka var viktiga som helhet, men av olika betydelse och rang och där monarkin stod högst. Där man ansåg historien och samhället var förutbestämt av en högre vilja.

Detta kan ses som en motideologi till den politiska och ekonomiska liberalismen. En ny socialkonservatism uppstod under den senare delen av 1800-talet. Man började alltmer acceptera tanken på allmän rösträtt och en annan tanke var statlig socialpolitik.

---

²⁷ Larsson, R. (1997), s 30

²⁸ Ibid, s.34

²⁹ Ibid, s. 7-34

³⁰ Persson, P-E. (1971), s.64-84

Under 1900-talet ändrade de konservativa en del av sina tidigare tankar. Man vände sig mot socialism och kommunism. Från att velat ha en stark statsmakt tog man nu intryck från den "klassiska, ekonomiska liberalismen".³¹ Under 1900-talet fanns tre former av konservatism; politiskt och ekonomiskt liberala konservatismen, socialkonservatismen och värdekonservatism. Det var många konservativa partier med kristet grundad syn på etik och moral. De två sistnämnda formerna av konservatism ansåg att staten skulle upprätthålla vissa sociala värden och etiska normer och att staten skulle använda sig av den kristna synen på rätt och moral.

De konservativa värnar om nationens politiska och kulturella tradition. Man är ofta ense om att det finns viktigare värden än politiken. En viktig normkälla är religionen, framförallt i katolska länder. Man ansåg att en förutsättning för allmän rösträtt är den politiska jämlikheten, så också likhet inför lagen. Skillnaden skall accepteras, medan man ansåg att inkomst- och förmögenhetsskillnader är ett mått på människors olika prestationsförmåga.

En annan konservativ grundtanke är att människan är ond och god, inte fullkomlig eller ens möjlig att göras fullkomlig. Det grundläggande är nationen, dess självständighet och starkt militärt försvar. Grundläggande enhet är familjen, kärnfamiljen. Man ville bevara familjen och dess huvudansvar för uppfostran och utbildning. Under 1800-talet började man gradvis acceptera demokratin. Man ansåg själv att konservatism är politik utan idealbilder.

4.1.3 Reformistisk Socialism

"...en socialistisk ideologi som förespråkar gradvis förändring och är icke-revolutionär, så snart förutsättningarna finns för parlamentarisk demokrati"³² Man menade att man alltid skulle behandla människans mål och inte som medel och man ansåg att man alltid skall handla efter de principer som man vill skall upphöjas till universiell lag.³³ Man ville utjämna olikheter genom bland annat utbildning och inkomstutjämning. Under 1920-talet trodde man vanligt att folket alltid var demokratiskt sinnat. Man trodde att bättre samhällsförhållanden förbättrar människorna.

Socialismen vänder sig främst till arbetare, klassnamnen försvann dock tidigt inom den socialistiska rörelsen. Man ansåg sig även vara lojala mot nationen. Den politiska styrelseformen man ville ha var den representativa demokratin. Man har kortsiktiga visioner; exv klasslöst samhälle. Det skulle på så vis bli jämlikt och med en stark statsmakt under borgerlig kontroll. Den starka staten var institution för samhällsbyggnad.

4.1.4 Nationalism

Denna ideologi härstammar från den franska revolutionen och innehar två linjer; revolutionära nationalismen; där folket är den ideologiska basen och med utgångspunkt i J-J Rousseaus tankar om demokrati, den andra utgick från staten som den primära enheten, vilket kan knytas till 1800-talets tidiga filosofi och Hegel.

Varje nationalitet skall bilda sin egen stat. Där dessa ansåg att varje nationalitet hade en egen nationalkaraktär. Språket - folkets ursprungliga. Ingen stat skulle vara beroende av någon annan stat. En stat - ett språk.

---

³¹ Larsson, R. (1997), s.38

³² Ibid, s.75

³³ Larsson, R. (1997), s.76

Demokrati skulle man ha eftersom man ansåg att nationens frihet var flätat med folkets frihet, där man såg de var bärare av de nationella värdena. Nationella staten skulle vara demokratisk stat och som medborgare skulle man ordna sig i det nationella kollektivet. Denna form av nationalism led underlag 1848, men kom på nytt under 1900-talet.

Kring 1900-talets början hade de traditionella partierna och dessa ideologier integrerats med nationalstatsprincipen. Nationell självständighet var vad liberaler, socialistiska partier och konservatism själva kunde företräda.

En annan form av nationalism är auktoritär nationalism. De var motståndare till demokrati och parlamentarism. Staten skulle vara stark auktoritärt styrd inåt och utåt stark och ibland expansiv. Man ville ha en man som var oberoende och obunden något parti och se till och företräda det nationella intresset.³⁴

4.2 Rörelser

Hos den allmänna befolkningen skulle man kunna anta att dess ideologier och livsåskådningar tog i sig i uttryck i och genom de olika folkrörelserna som uppstod, bland andra väckelserörelser, nykterhetsrörelser och arbetarrörelser. Nedan kommer kort historik och beskrivning av de tre nämnda rörelserna.

4.2.1 Väckelserörelser

Den stora väckelsen tog start under 1830-talet genom mindre lokala väckelser, en orsak var bland andra metodisten George Scotts verksamhet i Stockholm. Sprickor och spänningar mellan kyrkan och väckelsen blev alltmer tydliga. Högkyrkliga och lågkyrkliga strömningar låg mot varandra. När konventikelplakatet upphörde 1858 gav det livsrum åt de nya religiösa rörelserna och 1855 hade kyrkplikten upphävts. 1860 försvann stadgan om landsförvisning och förlust av arvsrätt vid frånfall från evangelisk-lutherska läran. Människor fick nu rätten att kunna övergå till ett annat samfund. 1863 avskaffades nattvardstväng.

EFS bildades och kan ses som "den lilla församlingen inom församlingen", man stod kvar inom Svenska kyrkans ramar. Man hade bland annat olika uppfattningar i försoningsläran. EFS ansåg att människans syndafall inte orsakat några förändringar hos Gud, och Kristi död innebar att synden försvann och människan på nytt försonades med Gud, vilket gick mot den ortodoxa försoningsläran.

Men inte endast EFS bildades under denna tid, utan också Frälsningsarmén, metodister, baptister, SMU fanns med. Inom de olika samfundet skedde splittringar som kom att leda till Pingströrelsens bildning 1913. Ledarna inom dessa olika rörelser företrädde främst av två olika grupper, adel och högre ämbetsmän var en grupp, medan den andra hade en bredare folklig grund.

4.2.2 Nykterhetsrörelser

Rörelsen har anor från 1700-talet och meningen var att inskränka på alkoholkonsumtionen. Under 1800-talet ökade konsumtionen av brännvinsdrickandet, liksom hembränningen. Kring 1830-talet

---

³⁴ Ibid, s.36-163

fanns flera olika nykterhetsföreningar. Deras grund var total avhållsamhet från brännvin och spritdrycker, medan man skulle vara måttlig med andra alkoholhaltiga drycker. Genom press och skrifter spred man sitt budskap, men också genom föredrag och sammankomster. Ordförande i en sådan rörelse/förening var ofta en präst. Under 1850-talet stannade den äldre nykterhetsrörelsen av. 1853-54 reglerade man vid riksdagen försäljning och tillverkning av brännvin. På 1870-talet kom en ny och starkare nykterhetsrörelse och 1879 infördes IOGT från USA. I början innehöll de nya nykterhetsrörelserna mycket kristna inslag, men på mitten av 1890-talet bildades NOV som hade religiös neutralitet. I början försökte man skrämman de som drack att inte göra det och få dem att "rädda" andra. Sedan kom de nykterhetspolitiska åtgärderna att dominera mer. De äldre rörelserna höll sig till halvabsolutistiska medan de nya till helabsolutistiska.

Nykterhetsrörelsens bakgrund till bildandet var den höga konsumtionen av alkohol, då främst brännvinsdrickandet. Den äldre nykterhetsrörelsen stod ofta i anknytning till Svenska kyrkan, medan den yngre stod nära frikyrkorörelsen och arbetarrörelsen och dubbelt medlemskap var vanligt. 1917 fanns det 147 stycken nykterister i andra kammaren och de flesta var liberaler eller socialister. Genom den folkliga förankringen denna rörelse hade blev den under 1900-talets början en mäktig politisk påtryckningsgrupp. 1922 nyttjade man folkomröstning i frågan om förbud eller inte angående alkoholfrågan. Det blev seger för nej-sidan med knapp majoritet.³⁵

4.2.3 Arbetarrörelser

Under 1800-talet fanns arbetarföreningar med liberal prägning och under 1870-talet kom de första fackliga sammanslutningarna. Den moderna fackföreningsrörelsen kom först kring sekelskiftet, vilken hade till uppgift att se till arbetarnas intresse gentemot arbetsgivarna och att mot dem vara beredd att använda strejk. Politiska arbetarrörelsen i socialdemokratisk form kom först på 1880-talet.

Några gemensamma drag för dessa tre rörelser är att de hänger samman med den allmänna samhällsutvecklingen och har en karaktär av protest. Väckelserörelserna ville bland annat ha ett personligare kristet liv än vad som erbjöds, nykterhetsrörelsen var en protest mot alkoholens följder och arbetarrörelsen var en konsekvens av industrialiseringen och meningen var att komma till rätta med det som var fel i samhället. Alltså det gemensamma var att man protesterade mot något, mot samhället och ville ha reformer, vilka inte var gemensamma.

Dessa rörelser uppstod i ett samhälle av förändring, rörelser som ofta hade karismatiska ledare och kom ofta från en annan social miljö än anhängarna. Förutsättningarna för att de skulle kunna uppstå var nedbrytningen av det gamla samhället och dess lojaliteter och tillskottet av nya grupperingar. Nya idéer var en annan förutsättning, vilka ibland kom utifrån. Läskunnigheten en annan.

Antalet medlemmar mellan 1915-1925 i Svenska missionsförbundet och Baptistförbundet ökade. Nykterhetsrörelsen gick upp fram till 1910 och fackföreningsrörelser gick först upp sedan ned och upp igen. Åren före 1920 möttes dessa i utveckling av medlemmar och har ungefär samma antal i anslutning, men sedan fick nykterhetsrörelsen en tillbaka gång medan de andra två fortsatte framåt och uppåt i antal medlemmar, men tillväxten såg olika ut i olika delar av landet.³⁶

---

³⁵ Norborg, L-A. (1993), s.132-134

³⁶ Lindkvist, S. (1977), s.48-66

4.3 Sammanfattning

I början av 1900-talet var konservatism, liberalism och socialism de tre viktigaste ideologierna. *Liberalism* står för "människors rätt till "liv, frihet och egendom" ".³⁷ Man menade att människor skulle ha rätt till att forma sitt liv utifrån vad de själva ansåg vara bäst, att man skulle få tänka och yttra sig fritt och att få vara med i statens politik. Liberalismen stod också för att handel och industri inte skulle vara i statens händer. *Konservatism* skapades av de som var motståndare till franska revolutionen. Man ville ha kvar det gamla samhället; "de nationella traditionerna, monarkin, religionen, familjen".³⁸ De var dock inte emot alla förändringar, de kämpade mot revolutionära förändringar, de ansåg inte att dessa metoder var bra medel för att förändra samhället. *Socialism* fanns bland arbetare och småhantverkare och uppstod bland radikala revolutionärer. De strävade efter ekonomiska, social och politisk jämlikhet. Man ville avskaffa de stora skillnaderna mellan politisk makt och människorna, uppdelningar av klasser och socialagrunder. Man strävade efter att man skulle gemensamt ha kontroll över de ekonomiska resurserna. Hur man skulle genomföra detta var olika bland dessa. En del ville göra det genom revolutionära metoder, andra genom den "parlamentariska demokratins väg".³⁹ Ett annat drag under denna tid var den *liberala teologin* som florerade bland vissa teologer, vars en grundtank var att man såg folket som en enhet. Inom den här genren ställde man den historisk-kritiska utforskningen av Bibeln i centrum.

De olika rörelserna som fanns hade en gemensam faktor, vilken var en protest mot det gamla samhället. De såg olika ut, trodde olika men vann framgångar under sin tid. Från och med 1920-talet kan man se enligt medlemsstatistik se att arbetarrörelsen och de religiösa samfundet gick framåt, medan nykterhetsrörelsen började tappa alltför medlemmar.

Gemensamt för ideologierna var att de hade mål och mening med deras filosofi. Inom nationalismen och socialismen kan man se en önskan och vilja om/av gemenskap, förenande mellan människor. Inom de ovanstående nämnda ideologier kan man se att där finns en protest, även om den såg olika ut för de olika grupperna, mot samhälle, det som skedde och bland vissa såg man en protest mot det rådande samhälle. Inom liberalismen och möjligt socialismen kan man ana en frihetsvilja, önskan. En frihet som betydde olika för de olika ideologierna.

De olika rörelserna som kom starkt under 1800-talet kan ses som folkets protest mot det rådande samhälle, troligtvis olika för de olika grupperna. Men man kan även i dem se en frihets vilja, mål - mening och gemenskap.

Själva tiden i sig var mitt uppe i en blandning av gammalt och nytt. En tid då riksdagen hade många ansikten. En tid med inflation, hopp och i slutet en början med folkhemmet som politiskt slagord. En period då allmän rösträtt infördes.

5. Analys av psalmer utifrån den samhällsliga kontexten

För att kunna analysera psalmer kommer jag att utgå ifrån de fyra kategorierna som framkommit ovan och se om det avspeglar sig i psalmtexterna eller inte. De psalmtextdelar jag valt är hämtade ur 1921 års psalmbokstillägg, ur *Den svenska Psalmboken av konungen gillad och stadsfäst år 1819 och Nya Psalmer av konungen år 1921 medgivna att användas med 1819 års psalmbok*, Malmö, Vitus Peterssens Bokindustri (1929), Världslitteraturens Förlag. De "nya" psalmerna i denna psalmbok har numren 501-673.

---

³⁷ Larsson, R. (1997), s.8

³⁸ Ibid, s.8

³⁹ Ibid, s.8

Vilka teman/kategorier kommer då i uttryck under den aktuella tidsperioden och de ideologier som då florerade? Det är många, men jag har gjort ett urval och valt begränsa de olika teman till fyra stycken. Dessa är *gemenskap, protest, mål och mening* och till sist *frihet*. Med gemenskap menas här den gemenskap som syns i nationalismen och socialismen. Där människorna skall förenas, där de skall kunna finna och känna en gemenskap. Protest återfinns i alla ideologier som nämnts ovan. Protest som tar sig ut i olika uttryck ideologierna, bland annat mot samhället, mot de styrande och mot hur politiken fungerade. Mål och mening återfinns också i ideologierna som tidigare står nämnd. Alla har de olika mål och mening med vad de vill genom sina olika filosofier. Frihet återfinns främst i liberalismen och socialismen.

Jag kommer som sagt att analysera delar av psalmtexter ur 1921 års psalmtillägg däri jag ser psalmerna som en hel textmassa om än det ibland kommer att vara hela psalmer som återges och analyseras, och i dem visa hur och om de olika teman som nämnts ovan finns där. Om de återkommer och hur de kommer till uttryck. Se om man kan anknyta psalmerna som valdes in i tillägget till hur samhället såg ut, se om valet kan ha varit påverkat av samhällsandan.

Den första psalmen är nummer 634, skriven av J. L. Runeberg (1804-1877). I första versens inledning står följande;

*Bevara, Gud, vårt fosterland, Håll över det
din starkhets hand...*

Redan i dessa inledande ord kan man se nationalismen ta sig i uttryck genom att man vill att Gud skall hålla ett vakande öga över fosterlandet och bevara det. Man talar om fosterlandet, vilket är "kärnordet", där är man född och där man hör hemma. Genom ordet fosterland känner man en gemenskap med andra människor med samma kultur. Ordet känns starkt, klingar i det inre. Det talar till våra hjärtan. Ordet får en slags mening. Följande vers lyder;

*Här se vi vad oss mest är värt, Allt vad vi skatta
dyrt och kärt; Ej fjärran finns en bygd, ej när, Som
är för oss vad denna är.*

Man kan i denna och följande verser läsa och se en fosterlandskärlek spira. Man kan även i ovanstående text se en protest som skulle kunna förknippas med utvandringen från Sverige, vilket då inte har att göra med ideologierna. Men samtidigt talar man i texten till människans känslor. Samtidigt som man kan se protest mot det förändringar som skedde. Denna form av protest kan tillskrivas konservatism, att bevara det som varit och det som varit bra. En konservatism där man vill att människor, "vanliga", skall vara kvar i landet. Man försöker vädja till människans fosterlands känsla. Man vill att inga större förändringar skall ske.

Man kan också se att man vädjar till gemenskap, vilket som tidigare nämnts återfinns i ideologierna, genom bland annat vers tre;

*Här hava våra fäder bott, Arbetat, kämpat,
hoppats, trott;*

Man försöker vädja till människans inre, man vädjar till människans känslor för hennes förfäder. Man skall känna den gemenskap som funnits där och man skall själv vilja ha den gemenskapen.

I vers fyra förs budskapet vidare om att man vill att människorna skall stanna kvar i sitt fosterland. Man gör detta genom att skriva om det som träffar många föräldrar mitt i hjärtat, en önskan att se barnen få växa upp i samma land som deras föräldrar och uppleva detsamma som de gjort en gång;

*Här skola våra barn också En gång på våra
stigar gå, Ha det vi haft, se det vi sett...*

Även här talar man till människans känslor och här kan man också se konservatismens lysa igenom. Familjen var som sagt viktig för konservatismen. Man försöker tala till människans inre genom den. Familjen har en betydelse av gemenskap, som jag tidigare till skrivit nationalismen och socialdemokratien där stänk av socialismen återfinns, men den finns även inom konservatismen i form av det som står skrivet i ovanstående text.

I vers sju kan man tolka in folkhemspolitiken som socialdemokraterna under den senare delen av 1920-talet började tala om, där i barnafödandet var av vikt. Vilket kom att ge en frihets känsla för många kvinnor. Inom socialdemokratien hade man med detta ett mål och en mening. Ökat barnafödandet hade också en betydelse för de konservativa, vilket man kan återfinna i vers sju;

..., Befolkat, tryggt, glatt och fritt,

I och med att man vill att ett land skall vara befolkat och tryggt är barnafödandet en förutsättning. Att man inte skall begränsa familjerna på något sätt. Man har en generation som kan föra landet vidare in i framtiden. Ett hopp om framtid.

Ordet *fritt* bör här också tolkas. Man skulle kunna se en önskan om frihet. Vad kan då här menas med frihet? Är det den frihet som återspeglas i de olika ideologierna? Nej, snarare fritt från krig och det som följer ett krig.

Den nedanstående texten kommer från psalm 57 och är skriven av E.N. Söderberg (f. 1869), den första versen börjar;

*Får ej i vårt hjärta bo Kärleken till bröder,
Död och kraftlös är vår tro, Ingen
frukt den föder.*

I ovanstående text talar man om den gemenskap som fanns inom liberalismen under franska revolutionen och som troligtvis levde kvar inom flera av ideologierna. Jag syftar här till orden *Kärlek till bröder*. Om inte detta fanns skulle också tron rinna ut och dö. Denna gemenskap och kärlek till sin nästa kan man även se inom nationalismen, som vänder sig till människans inre, talar till oss och vill att vi skall känna med våra fosterlandsbröder. Inom socialismen kan man också se en anda av denna gemenskap. Att hålla ihop. Kan dessa ord måne vara ett rop och en protest mot att människor inte fick utöva den här gemenskapen. Vilka höll dem tillbaka? I följande vers står att läsa;

*Att ge faderlösa stöd, Änkors sorg ej glömma,
Att för vilsekomnas nöd Av allt hjärta ömma, Vara
dem ett glädjebud*

Häri kan man se en förändring av samhället. Att ge faderlösa stöd har inte alltid varit självklart, inte heller andra människor som hamnat på glid i samhället. Att uppmärksamma detta skulle kunna sättas i samband med liberalismen på så vis att alla människor har lika värde. Samtidigt kan man här se

en del av socialismen, på det sättet att man värnar om människan och komma till med ett budskap om frihet. Detta skulle kunna ses som en slags protest mot samhället hur det varit och då var utformat, vilket kan sättas i samband med de ideologier som står nämnda i denna textdel. Kyrkan kan här ha sett en fördel att vara mer positivt inställd till förändringar av sin egen moral. Kanske ett sätt att vinna folk till kyrkan.

Går man vidare och ser till andra delar av textmassan finner man i psalm 503, vers två, skriven av J. Neander (1650-1680) och Z. Topelius (1818-1898);

Som i vår nöd Skänker oss välfärd och bröd...

Hur skall man i dessa ord tolka välfärd? Jag som lever idag tänker först och främst på den välfärd vi talar om idag, men vad tänkte man då? Men jag utgår dock från min egen tids förklaring av ordet och anser då att det passar in på alla de olika ideologierna, men att man under denna tid dock kanske främst tänkte på socialdemokratin och socialismen. Under 20-talet var det ändå de som styrde Sverige och man började som tidigare nämnts tala om folkhemmet. Man skulle också kunna dra den slutsatsen att meningen hänvisar till den ideologi kyrkan vände sig mot och till den ideologi de styrande i kyrkan vände sig mot och då kan det vara någon av de ideologier jag tidigare nämnt eller så ingen av dem. Nedanstående textdel återfinns i psalm 508, skriven av Okänd svensk författare (1500-talet) och bearbetad av S. Alin (f. 1852), vers två;

*Att ej den svage trycks ner I nödens hårda tider; Och under din högra hand
Bland jordens folk i alla land, När fiendens härar
Du med din makt förfärrar.*

Första världskriget hade varit, människor hade svultit och många hade det svårt. När jag läser den sista raden funderar jag över vems makt man menar. Kan det vara Sverige och dess armé som förfärrar. Sverige hade ändå varit stort och erövrat många länder i sin tidigare historia. Samtidigt som jag anar en protest mot det förtryck mot fattiga. Att det är de svaga som får lida i svåra tider. Men vad för slags protest är det då? Är det någon ideologi som står bakom protest eller är det en allmän protest mot den fattigdom som finns och det förtryck de utsätts för. Jag skulle tro att det är det senare man menar och inte hänvisar till någon ideologi.

I samma psalm finner man i vers tre;

*I evighet din tron består, Ditt rikes gränser
ingen når, Ditt välde ingen krossar. Dins spira du
med vishet för, De ondas råd om intet gör,*

Häri kan finnas starka drag av en nationalistisk anda. Ser Sverige där man talar om Ditt och Dina. Att man ser Sverige som ett starkt land som kan stå mot fienden. Man har tilltro till sitt eget land. Ord som talar om ett mål, att landet kommer att bestå mot yttre tryck och påverkningar. Ett mål där Sverige kommer att vara det segrande landet. Dock är det inte detta man menar utan Gudsrike, vilket då gör att man kan se hur mycket man kan läsa in i ord som inte överrensstämmer med vad som egentligen står.

I psalm 528 av N. F. S. Grundtvig (1783-1872) och E. Evers (1853-1919), vers ett står följande;

*Gammal är kyrkan, Herrens hus, Står, medan
människoverk falla.*

En protest mot den liberalism och socialism som vann insteg i samhället. Man manar till det äldre som har en stadig och stabil grund. Kan även se en protest mot väckelsen som allt fler vände sig till. Konservatismens protest mot samhällets förändringar. Vidare står att läsa i samma text, vers tre;

*Vi äro Herrens kyrkohus, Byggt utav levande
stenar,...*

Man talar till människans känslor. De skall känna sig delaktiga, känna att de är herrens boning. En gemenskap tar sig i uttryck. Vi tillsammans upprätthåller denna boning. Dock talar ingen ideologi i dessa ord, möjligtvis nationalismen. Om man väljer att se den ovanstående texten med det som finns i vers ett i samma psalm, skulle det kunna vara en fortsättning på konservatismens uttryck och vilja. I psalm 529, av E. Evers (1853-1919), vers tre står;

*En kostbar sten på nytt med kyrkans mur
förenas Var gång ett människobarn i dopets källa renas,...*

Man talar till den vuxne och dennes kärlek till barnet. Att ett liv är något värdefullt. Uppmanar till gemenskap, dock inte någon ideologisk gemenskap, utan kyrkan och kristendomens gemenskap. Nedanstående text finns i psalm 533, vers ett, av J. A. Eklund (f.1863), läsa;

*Fädrens kyrka i Sveriges land, Kärast
bland samfundet på jorden!*

Man talar direkt till människornas känslor, deras känsla för sina fäder och deras kyrka. Som en uppmaning, protest mot väckelsen. Att få människors ögon att öppnas. Talar med en positiv klang. En nationalistisk anda lever i orden som manar folket att se deras faders kyrka i Sverige, känna samma som dessa en gång känt. Talar till hjärtat genom att det är det käraste samfundet på jorden. Går man vidare i samma psalm, vers tre, kan man läsa;

*Kristet och fritt ville Sverige bo, Råda för landet
allena. ...,Därom i strid
eller lagfäst ro Konung och folk sig förena*

Den förflutna anden väcks. Man talar om en tid då Sveriges bands av hedendom, men att kristendomen kom och erbjöd människorna frihet och en gemenskap. En gemenskap som skulle föra samman konungen och folket. Dock kan jag inte sätta samman detta med någon ideologisk gemenskap och frihet. Orden framställs på det sättet att det känns som en historielektion. Vidare i vers sju finns att läsa;

Ungdomen kristnad är Sveriges vår, Sveriges framtid och hälsa.

Talar direkt till ungdomarnas hjärta, deras inre och nationalistiska anda. Kanske kan man ana en gemenskap i orden *Sveriges framtid*, men i det långa loppet håller inte det. Kanske att målet är att kristna ungdomarna vilket skall ge hopp om framtid och fortlevnad, vilket skulle kunna förknippas med en konservativ anda. Läser man vidare i vers nio står följande;

*Kristnande ungdom, dig gånge väl! Strid för Guds
ära Norden! Kämpa för frihet åt bunden träl!*

Här manar man till mission och fria de som är bunden av en annan form av religion. Samtidigt som man skulle kunna utläsa en liberalistisk frihet. Att kämpa för frihet för människan som bunden är av samhället.

I psalm 539, av S. Cavallin (1820-1886), vers ett står;

*Mörker övertäcker
jorden, Töcken höljer jordens folk. Var för dem
en ljudets tolk!*

När jag läser detta får jag en känsla av att man uppmanar någon ideologi/politisk riktning att vara ljuset och ledstjärnan åt folket, eftersom "fel" ideologi råder i samhället. Att den missriktade ideologin förblindar människan för den sanna och "rätta" ideologin. Detta kan då tillskrivas vilken av de ovanstående nämnda ideologierna som helst.

I psalm 556, av C. D. af Wirsén (1842-1912), återfinner man i vers två;

Du tager upp i Ditt förbund Det späda, arma, svaga.

Man kan känna en välvilja i orden, en värme och ömhet. Samtidigt som socialismen återspeglas, där man verkar för de svagare i samhället. Att den sociala rangen inte har någon större betydelse, vilket i sig påminner om liberalismens syn på människans frihet. Nästa textdel är hämtat ur psalm 577, av A. T. Strömberg (1820-1889), vers ett;

*Två väldiga strida om människans själ,
Att den i sin lydnad taga: Den ene vill
hennes eviga väl Och kommer med tukt och aga; Den
andre vill se henne fången och snärd, Han villar med
smicker, han lockar med flärd Och tänker blott på att
bedraga.*

En slags propaganda kommer till uttryck häri. En propaganda som mycket väl kan handla om ideologiers vara eller inte vara. Skulle kunna vara konservatismen och socialismen ställda mot varandra, men det kanske är att gå för långt. Dock finns ett mål och mening som kan utläsas. Man manar till att hålla fast vid dem som är stränga, de vill ju bara väl. Man menar att de andra bara visar en fasad som ser god ut men som kommer att bedra dem.

I psalm 601, Okänd författare (1700-talet), står följande i vers sex;

*Jag lämnar världens flärd, Som blott gör sorg och
kval, Den är ej mödan värd, Jag gör ett bättre val.*

En protest mot den lyx som finns i samhället, en uppmaning till människor att se det. En maning till att återvända till det som varit. Att få människorna att se vad det är som gör dem olyckliga. Skulle kunna vara en konservativ protest mot det nya som kommer, men även de hade en framtidstro och vilja. Likaväl som att det skulle kunna vara en konservativ protest skulle det kunna vara någon som väljer en annan väg av helt andra skäl.

Med löftets ord och lagens bud Han velat oss benåda, Att vi må på hans vägar gå,

Står det att läsa i psalm 610, J. A. Eklund (f.1863), vers ett. Det kan vara ett löfte om frihet, men vilken frihet? Det kan vara och tillskrivas vilken av de olika ideologierna man vill. Jag menar att om en ledare anser sig vara socialistisk eller konservativ spelar nog ingen roll utifrån den här meningen. Många ledare skulle nog kunna påstå det ovanstående. Lika gärna som att ingen av ideologierna behöver ha någon roll i den här meningen, men likväl ser jag ett löfte om frihet bara man gör det Han i meningen säger att man skall göra för att nå denna frihet.

I psalm 615, K. J. Ph. Spitta (1801-1859) och J. A. Eklund (f. 1863), vers tre;

*Hjälp oss, som här tillsammans bo, Att växa till
i samma tro! I kärlek oss förena!*

Ett rop på hjälp, hjälp om att finna gemenskap. Genom kärlek förena människor. Om man ser till tiden före 20-talet var det en tid av oro. Det hade varit krig i världen, människor hade hungrat, olika grupperingar uppstod bland folket och nu ropar folket på hjälp att förenas. Av vilka man ville förenas var kanske främst den socialistiska ideologin, vilka ville minska på de sociala olikheterna, men man kanske även ropade på hjälp från någon av de andra ideologierna. Man kanske skulle gå djupare och se vilka det var som ropade på hjälp, folket, prästerna, politikerna eller andra grupper? Frågan kan dock inte besvaras, men är väl värd att reflektera kring. Man kan även fråga sig vilken tro man menar, den politiska eller andliga.

*Att mitt hem och fosterland Jag med
vilja, håg och hand Troget och med fröjd må tjäna,*

Dessa ord möter man i psalm 624, Finländsk författare (1800-talet) Bearb., i vers tre. De här orden talar i sig klarspråk. Man ser en nationalistisk prägel där kärleken till fosterlandet inte går att ta miste på. Det känns som om orden uppmanar till att man bör känna starkt för sitt land och att man skall tjäna det oavsett tidigare relation till det. Jag kan dock inte finna spår av mål/mening, frihet, protest eller gemenskap i dessa ord. Kanske skulle jag kunna få fram dessa teman om jag lade en bild framför mig över hur det skulle kunna vara, men orden finns inte där. Dessa ord uppmanar människor till att tjäna sitt fosterland.

En annan psalm där nationalistiska drag kommer fram är i psalmen 635, A. F. Runstedt (f.1861), vers ett;

*Du folk av ädla fäders stam, Som förts så
underligen fram av Gud i tider alla, Lyft
upp din själ med sångens ljud, Du Sveriges folk,*

Man smeker människornas nationalistisk anda genom orden. Ett folk av ädelstam, ett folk som är Sverige. Orden känns som en förförelse akt. Passar dock inte in det i de olika teman som valts ut. I samma psalm men i vers sju står följande;

*Upp, ungdom, upp till helig vakt! Och gläd dig
åt vad dig är sagt Om arvet i vårt rike: "Vi svenske
höra Gudi till",...*

En gemenskap finns i texten. En gemenskap som tar sig i uttryck i orden *vårt rike* och *Vi svenske*. Samtidigt som det är en uppmaning till ungdomen att de inte skall vända sig mot det sanna kristna

budskapet och den sanna kristendomen. Kanske såg man att ungdomen valt annat än kyrkan och dess gemenskap. Jag kan dock inte sätta in den gemenskap och uppmaning, (protest), som finns i texten i de olika teman som jag utgår ifrån.

6. Diskussion

Av 173 psalmers sammanlagda textmassa finns endast en liten del meningar med ideologiska inslag utifrån de fyra teman som jag valt att utgå ifrån. Jag har försökt tagit fram det jag funnit som skulle kunna passa in i mitt val av temaområde, men det har ibland visat sig vara fel. De valda meningarna är endast en liten del av helheten och vilken talar till att majoriteten av texten inte betsår av de ideologiska temaområden jag valde ut från början. Dock kan man se andra inslag av knep man använt sig av för att skriva texterna, vilket inte skall behandlas här. Men det är intressant att se texterna och se mönster i dem och där det skiljer sig åt.

Att analysera psalmer kanske först och främst handlar om ens egna ramar om vad man vet om området och de analysinstrument som man använder sig av. Jag anser att ingen kan komma fram till samma analys och slutsats när det handlar om psalmer och psalmtexter. Vi ser saker och ting på olika sätt allt beroende på våra tidigare erfarenheter. Jag ser saker som ni kanske inte skulle hålla med om, medan ni ser saker som jag inte skulle hålla med om. Att analysera handlar om att utifrån de hjälpinstrument, ens egen kunskap och tolkningar komma fram till ett sätt att se på företeelser. Vi använder alltid våra referensramar när vi tolkar, vi ser ord och meningar på olika sätt och analysen får då också olika betydelse.

Visst kan man ifrågasätta om jag inte fått fram det jag velat och om inte mina teman är baserad på det som redan finns i texten. Visst finns risken där att man ser det man vill se, men jag anser att jag i ovanstående analys visat på att de olika temana inte alltid förekommer i psalmtexterna. Mina teman är dock inte baserade på vad som kommit fram, utan de är valda utifrån den historik och sammanfattande av ideologiernas grunder.

Kanske skulle man kunna ifrågasätta mitt sätt att angripa psalmtexterna och det har jag full förståelse för, men jag tror att det är av vikt att försöka göra en analys av psalmtexterna som en textmassa och detta då utifrån den samhällsliga kontexten. Det är av vikt att göra det eftersom livet är ett kretslopp, liksom samhället. Till sist är allt beroende av varandra.

Om man ser alla psalmer som en enda textmassa som jag då försökt i den här analysen anser jag att ideologierna och de teman jag plockat ut inte överväger i 1921 års psalmtillägg. Man kan se en vilja att påverka, dock inte den påverkan som finns i ideologierna. Man ser i skrivsättet att många av texterna är skrivna på ett sådant sätt att de skall tilltala människans inre, hennes känslor och hennes behov, vilka jag då inte i första hand kan se förknippas med mina fyra teman ur ideologierna som är upptagna i det här arbetet.

Trots detta är jag fortfarande inte övertygad om att psalmtexterna och de som en textmassa inte skulle vara påverkad av olika ideologier och samhällskontext, snarare tvärtom. Kanske att min analys skulle ha tätt sig annorlunda om jag valt att angripa textmassan på ett annat sätt.

Om man skulle analysera psalmerna utifrån att Gud och kyrkan är samhället och vi dem som upprätthåller samhället kanske analysen skulle te sig annorlunda.

I inledning kan man läsa att man valde ut vissa psalmer till detta tillägg för att det skulle passa i tiden. Det kan även jag se i vissa av dem men då inte utifrån mina fyra kategorier. Jag kan se en vilja att förändra människornas syn på kyrkan och deras gud. Att få människorna att förstå att de frikyrkliga samfundens gud inte var den sanna guden. Jag kan ana nationalistiska strömningar i texter, men det kan ha samband med emigrationens biverkningar på psalmförfattarna.

Jag tror att man kan se i psalmerna hur de var påverkade av den samhälleliga kontexten om fler instrument eller andra instrument använts för själva analysen. Om mer tid funnits skulle jag gärna sitta i arkiv efter arkiv, leta efter gamla kantorers anteckningar om vilka psalmer man sjöng mest finns bevarad eller ej. Ty finns det kan resultatet bli annat. Man har en annan utgångspunkt. Jag har frågat efter anteckningar men inte fått något positivt svar.

Eftersom en vilja fanns i gruppen som skulle sätta ihop psalmtillägget att det skulle tilltala samtids människor skulle man kunna tolka det som om att en vilja av en form att påverka människor dit man vill. Man ville att psalmerna skulle tilltala dem. Och visste man då vilka man sjöng mest skulle man utifrån det och de mest använda psalmtexterna kunna analysera dem på ett annat sätt och från en annan utgångspunkt.

Mitt syfte är uppnått. Jag har analyserat de ovanstående psalmerna utifrån vad jag fått fram genom historia och ideologier, utifrån den samhälleliga kontexten.

Jag är dock förvånad att ingen annan intresserat sig för detta område, ty det är intressant om än svårt. Man kan dock välja en tid som ligger närmare sin egen samtid, då kanske det även finns någon som man kan intervju och det finns även bevarat från gudstjänster vilka psalmer man sjungit.

Jag tror starkt att man genom sång och musik har velat och vill påverka människor i olika riktningar beroende på text och musik. Kanske att man inte alltid är medveten om detta den som väljer musiken till gudstjänsten. Det kanske inte är så nu heller, men jag tror att det har varit så oberoende vad som än kommer fram. Om det nu skulle vara så att man vill påverka människor i den ena eller andra riktningen genom musiken inom Svenska kyrkan tror jag dock att de inte skulle erkänna det. Jag tror starkt att man kan påverka genom musik och text och att det kan ha en stor genomslagskraft. Sång och musik är ett bra retoriskt verktyg.

Kan man då anknyta psalmtexterna/psalmtextdelar som valdes in i tillägget till hur samhället såg ut och kan man se om valet kan ha varit påverkat av samhällsandan? Jag vill påstå att man kan det, men dock inte alltid utifrån de kategorier jag utgått ifrån. Jag har alltså inte helt lyckats bevisa det jag ville få fram.

Vad ville man att sjungandet av psalmerna i kyrkan skulle ge människorna som sjöng dem? Vad hade man för tanke med dem? Som tidigare står nämnt ville man att psalmtillägget skulle passa människorna i tiden. Jag anser att man valt psalmer med sådana texter som skulle påverka människor i den ena eller andra riktningen. Som jag tidigare visat anser jag mig finna nationalistiska drag i vissa textavsnitt. Där man kan skönja en vilja av att få människorna att känna för sitt land, där många av textförfattarna är födda under 1800-talet, under den tiden då emigrationen var av betydelse i Sverige.

Jag anser också att man valde in de psalmer man gjorde beroende av att det genom tiden verkat som om en vilja efter nya psalmer funnits. Lättare, enklare och mer gripbara psalmer. Då som nu, människor vill inte att det skall vara svårt att sjunga texterna.

Egentligen är det väl endast textförfattaren som vet vad han eller hon ville säga med sin text.

Faran med att analysera psalmerna som en hel textmassa är att man väljer det man anser passar in under det kategorier som man tidigare ställt upp. Lika så att man tar ord och meningar ur sitt sammanhang. Samtidigt som jag tidigare skrivit att man ville att psalmtexterna skulle passa i tiden, alltså måste det finnas något i textmassan som passar in på 20-talet och dess anda. Det handlar om hur man analyserar, vem som analyser och till en del vad man vill att skall framgå i analysen. Jag har ställt upp mina mål och dem letar jag efter. Men sedan är det inte alla gånger man finner dem.

När man läser det hela ser man att det ibland har förekommit romantisk diktning man känner hur orden smeker sinnet, faller på plats, medan andra gånger ser man just de nationalistiska dragen eller uppmaningar till människor. Man ser hur olika stilar byter av varandra, ser hur olika författare använder sig av det svenska språket. Vissa gånger förvånas man medan andra gånger blir man förskräckt.

Man skulle kunna ägna det här området mycket tid och skulle så behövas för att verkligen kunna sätta sig in i analysen, tiden och texterna ordentligt. Men för att kunna avsluta arbete väljer jag att sluta här med en följande sammanfattning och litteraturförteckning.

6.1 Sammanfattning

Musik har haft betydelse för människor på många olika sätt och har det fortfarande. En viktig uppgift har textförfattare till musiken och kompositörerna till texterna. Vad musiken och texten sedan betyder är upp till var och en att bedöma, dock kan man alltid undersöka och analysera texternas betydelse och innehåll från olika angreppssätt och ett av dem är så som jag gått till väga och hoppas att det med tiden kommer att utvecklas.

En önskan är att fler människor intresserar sig för detta område och försöker se det ur olika vinklar och angriper det från olika håll. En annan önskan är att någon tar vid där detta arbete slutar och går vidare, fördjupar och utvecklar det jag påbörjat. Att man kan ägna mer tid och forskning till det här området, ty jag är övertygad om att det kommer att ha betydelse i framtiden på så sätt att det skulle kunna förklara Svenska kyrkans inflytelse i olika ståndpunkter på människor genom musik och text.

7. Källförteckning

Arvastson, A. (1959), *Svensk psalm under 1900-talet*. Lund 1959, Gleerups förlag

Carlsson, S & Rosén, J. (1980), *Svensk historia 2*. Fjärde upplagan, Lund, Esselte Studium

Gustafsson, H. (1997), *Nordens historia. En europeisk region under 1200 år*. Lund, Studentlitteratur 1997

Helander, D. (1946), *Svensk psalmhistoria*. Stockholm, Svenska kyrkans diakonistyrelsens bokförlag

Himmelstedt, B. (redaktör) (1999), *20:e århundradets när - var - hur*. Stockholm, Forum AB

Larsson, R. (1997), *Politiska ideologier i vår tid*. Sjätte upplagan, Lund, Studentlitteratur 1997

Lindkvist, S. (1977), *Folkrörelser i det svenska samhället 1850-1920*, Uppsala 1977, Almqvist & Wiksell Internation förlag

Norborg, L-A. (1993) fjärde upplagan, *Sveriges historia under 1800- och 1900-talen, svensk samhällsutveckling 1809-1998*. Stockholm 1988, Almqvist & Wiksell,

Persson, P-E. (1971), *Att tolka gud i dag. Debattlinjer i aktuell teologi*. LiberLäromedel Lund

Svanberg, M. (2001), *Texthäfte, Sveriges 1800-tal (1)*, Umeå

Den svenska psalmboken, (1999), sjunde utgåvan, andra tryckningen, Verbum förlag AB

Den Svenska Psalmboken, av konungen gillad och stadsfäst år 1819, och Nya Psalmer, av konungen år 1921 medgivna att användas tillsammans med 1819 års psalmbok, (1929), Malmö, Vitus Peterssons Bokindustri, Världslitteraturens Förlag